

<https://helda.helsinki.fi>

Hyvän muunnelmat, analyysin muunnelmat : G. H. von Wright moraalisen hyvän luonteesta

Jakola, Lassi

Helsingin yliopisto
2014

Jakola , L 2014 , Hyvän muunnelmat, analyysin muunnelmat : G. H. von Wright moraallisen hyvän luonteesta : julkaisussa N Hämäläinen , J Lemetti & I Niiniluoto (toim) , Hyve . Filosofisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta , Nro 45 , Helsingin yliopisto , Helsinki , Sivut 107-121 .

<http://hdl.handle.net/10138/315278>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Hyvän muunnelmat, analyysin muunnelmat: G. H. von Wright *moraalisen hyvän* luonteesta

LASSI JAKOLA

1. Georg Henrik von Wright (2001, 7) toteaa *Varieties of Goodness* -teoksensa (1963) suomenkieliseen laitokseen (*Hyvän muunnelmat*, 2001) laatimassaan esipuheessa, ettei hänen kirjansa ole luonteeltaan "varsinaisesti lainkaan moraalifilosofinen (eettinen) tutkielma". Tätä luonnehdintaa ei tule kuitenkaan ymmärtää niin, etteikö von Wrightin teos sisältäisi lainkaan moraalifilosofian kannalta relevantteja pohdintoja. Luonnehdinnallaan filosofimme viittaa pikemminkin siihen, että hänen teoksensa kattaa huomattavasti laajemman alueen kuin perinteisesti ymmärretty moraalifilosofia: hänen kiinnostuksensa on ennen kaikkea arvoissa yleensä, ja teos koskettaa täten vain osaltaan perinteisiä moraalifilosofian kysymyksiä – kuten kysymyksiä siitä, millainen toiminta on moraalisesti hyvää. Tästä huolimatta von Wright toteaa, että teos sisältää "etiikan idun" ja kertoo uskovansa, että "siitä voidaan kehittää esiin moraalifilosofia" (*ibid.*, 12).

Uskoakseni *Hyvän muunnelmat* tarjoaa aineksia monenlaisiin lähestymistapoihin etiikassa, ja siitä esiin kehitelty moraalifilosofia voi vastaavasti saada monia erilaisia ilmenemismuotoja. Tässä kirjoituksessa huomiomme polttopisteessä on kuitenkin von Wrightin *Hyvän muunnelmissa* ehdottama filosofinen lähestymistapa etiikkaan. Tarkastelemme painopiste on pääosin von Wrightin kirjan ensimmäisessä, "Hyvän muunnelmat" -nimisessä luvussa ja siinä esitetyissä huomioissa filosofisen etiikan ja etiikan käsitteisiin kohdistuvan käsiteanalyysin luonteesta. Tarkoituksenani on kytkeä von Wrightin filosofisen lähestymistavan tarkastelu kiinteästi huomioihin, joita von Wright esittää

teoksensa eri puolilla *moraalisen hyvän käsitteestä*. Toivon pystyväni osoittamaan, että *Hyvän muunnelmissa* voidaan erottaa kaksi filosofisen työn tasoa, joita von Wright ei tunnu itse erottavan kovinkaan tarkasti.

2. *Hyvän muunnelmat* on ensisijaisesti käsiteanalyttinen tutkielma etiikan peruskäsitteistä. Se on von Wrightin teoksista ainoa, jossa käsitelään laajemmin eräitä sellaisia – myös moraalifilosofian kannalta perustavia – käsitteitä kuten arvo, ihmisen hyvä, hyve tai oikeudenmukaisuus. Kirjan keskiössä on kuitenkin ennen kaikkea *hyvän käsite* sen kaikissa ilmenemismuodoissaan. Huomattava osa teoksesta (luvut II–V) käsittelee *hyvän muunnelmia* – sanan ”hyvä” erilaisia käyttöjä kielessä, joiden mukaan von Wrightin kirja on saanut nimensä.¹ Teoksensa loppupuolella von Wright tulee kuitenkin käsitelleeksi myös moraalifilosofian kannalta suoraan relevantteja teemoja kuten esimerkiksi moraalisen hyvän, hyveen, oikeudenmukaisuuden ja velvollisuuden käsitteitä (luvut VI–X).

Mutta jos *Hyvän muunnelmat* on käsiteanalyttinen tutkimus, niin millaista teoksessa harjoitettu käsitteellinen tutkimus oikein on luonteeltaan? – Vastataksemme tähän kysymykseen meidän on syytä luoda katse *Hyvän muunnelmien* ensimmäiseen lukuun. Sen alkupuolella von Wright kuvaa omaa lähestymistapaansa asettamalla sen poleemiseen suhteeseen kahden vaikutusvaltaisen moraalifilosofisen perinteen kanssa. Näistä ensimmäistä hän kutsuu *moraalin käsitteellisen autonomian* ideaksi ja jälkimmäistä *normatiivisen etiikan ja metaetiikan jyrkäksi erotte-luksi* toisistaan (von Wright 2001, 23–24.) Tässä kirjoituksessa tarkastelemme ennen kaikkea von Wrightin kritiikkiä ensimmäistä ideaa kohtaan.

¹ Vesa Oittinen on kääntänyt teoksen nimen *Varieties of Goodness* suomeksi muotoon *Hyvän muunnelmat*; terminologisesti tarkempi, joskin ehkä kielellisesti kankeampi vaihtoehto olisi ollut *Hyvyyden muunnelmat*. von Wright toteaa (2001, 7) itse halunneensa antaa kirjalleen alkujaan nimen *Prolegomena to Ethics*, joka olisi kuvannut teoksen sisältöä etiikan esikäsitteiden tutkimuksena. Tämä nimi oli kuitenkin varattu – ehkäpä onneksi, sillä nimivalintana *Varieties of Goodness* on varsin onnistunut, sillä se kuvaa von Wrightin pluralistista lähestymistapaa arvofilosofiaan myös sisällöllisellä tasolla.

3. von Wright (2001, 23) ymmärtää *moraalin käsitteellisen autonomian idean* positioksi, jonka mukaan "hyvällä" ja "velvollisuudella" on jokin erityinen moraalinen merkitys, joka muodostaa (filosofisen) etiikan varsinaisen tutkimuskohteen. Tämän ajattelutavan mukaan moraalinen hyvä muodostaa oman hyvän lajinsa, jota voidaan tutkia enemmän tai vähemmän riippumatta kaikista muista hyvän lajeista ja arvokäsitteistä. Tätä ajatusta von Wright vastustaa selväsanaisesti:

"Vastustan kuitenkin voimakkaasti näkemystä, jota kutsun moraalien käsitteelliseksi autonomiaksi. Kuten yritän osoittaa, moraalinen hyvä ei ole sellainen hyvän muoto, joka olisi samalla tasolla eräiden muiden tässä kirjassa erottamieni hyvän muotojen kanssa. 'Hyvän' niin kutsuttu *moraalinen merkitys* on johdettu eli toissijainen merkitys, joka täytyy selittää sanan eimoraalisten käyttötapojen avulla." (*ibid.*, 24.)

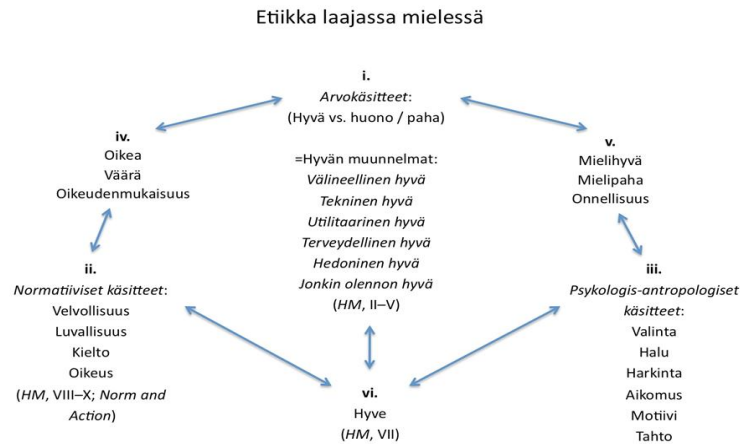
von Wrightin mukaan moraalista hyvää ja pahaa ei siis voida tutkia erillään hyvän muista muodoista, vaan niihin kohdistuva tutkimus on ankkuroitava laajempaan käsitteelliseen viitekehykseen. von Wright tarjoaakin teoksensa alkupuolella moraalisen käsitteellisen autonomian idealle vaihtoehdon: hänen ehdottamansa *etiikka laajassa mielessä* tutkii moraalisia käsitteitä laajemmassa käsiteverkostossa.²

² Tämä suositus liittyy myös von Wrightin filosofiakäsitystä laajemmin luonnehtivaan pyrkimykseen suosia laaja-alaista, kokonaisia käsitteellisiä kenttiä ja niiden välisiä suhteita käsittelevää analyysiä yksittäisten käsitteiden osiin pilkkomisen sijaan (vrt. von Wright 2001, 29-31). von Wrightin suosimaa, laajemman käsiteverkon kartoittamiseen pyrkivää analyysitapaa voidaan mielestäni verrata hedelmällisesti Gilbert Rylen *käsitteelliseen geografiaan* (engl. *conceptual geography*) ja Peter Strawsonin *yhdistävään analyysiin* (engl. *connective analysis*). Strawson käyttää termiä *yhdistävä analyysi* kuvaamaan omaa filosofista menetelmäänsä kontrastina *reduktiiviselle analyysille*, jonka tarkoituksena on palauttaa jokin tietty käsite toisiin, perustavimpiin käsitteisiin (Strawson 1992, 21). Reduktiivista analyysikäsitystä on edustanut 1900-luvun suurista moraalifilosofeista ennen kaikkea G.E. Moore. Rylen *käsitteellisessä geografiassa* keskeinen idea taas on, että tiettyä käsitettä selvennetään luomalla yhteyksiä muihin sen kanssa läheisiin käsitteisiin, joista meillä on jo tietoa, koska pystymme käyttämään niitä menestyksekkäästi arkisessa kanssakäymisessä. (Ryle 1968, 7-9.) Molempia lähestymistapoja yhdistää von Wrightiin ennen kaik-

Teoksensa I. luvun 4. kappaleessa (*ibid.*, 30–33) von Wright luonnostelee yleisen luokittelun tällaisesta, *etiikan laajassa mielessä* muodostavasta käsitte kentästä, jonka puitteissa moraalista hyvää olisi hänen mukaansa määrä lähestyä. Tässä luokittelussa (i) arvokäsitteet, (ii) normatiiviset käsitteet ja (iii) psykologis-antropologiset käsitteet muodostavat kolme keskeisintä käsiteryhmää. Ensimmäiseen joukkoon kuuluvat käsitteet ryhmittyvät ennen kaikkea *hyvän* ja sen eri muunnelmien ja vastakohtien (paha tai huono) ympärille; normatiivisia käsitteitä ovat taas esimerkiksi *velvollisuus*, *luvallisuus*, *kielto* ja *oikeus*. Kolmanteen ryhmään *kielto* von Wrightin mukaan sellaiset inhimilliseen toimintaan liittyvät käsitteet kuten *valinta*, *harkinta*, *aikomus*, *motiivi* tai *tahto*, joille on ominaista, että ne viittaavat ihmiseen kokonaisuutena. Näiden kolmen perusryhmän rajamaille hahmottuu edelleen muita käsiteryhmiä: (iv) Arvokäsitteille ja normatiivisille käsitteille ovat sukua *oikean*, *väärän* ja *oikeudenmukaisuuden* käsitteet, joille on mahdollista antaa sekä normatiivinen että aksiologinen sisältö. (v) *Mielihyvän*, *mielipahan* ja *onnellisuuden* käsitteet taas sijoittuvat arvokäsitteiden ja psykologis-antropologisten käsitteiden välimaastoon. (vi) *Hyveen* käsite liittyy taas von Wrightin mukaan kaikkiin kolmeen ryhmään. (*ibid.*, 30–32.)

Hyvän muunnelmissaan von Wright ottaa lähtökohdakseen arvokäsitteet, vaikka hän toteaa myös muut lähtökohdat mahdollisiksi. Hänen pyrkimyksenään on tarkastella moraalikäsitteitä – moraalista hyvää ja moraalista velvollisuutta – laajemmassa arvokäsitteiden kentässä, *hyvän* käsitteestä lähtien. (*ibid.*, 32–33.) von Wrightin ehdottama käsitteellinen viitekehys voidaan esittää seuraavan kaavion muodossa:

kea se, että filosofista analyysiä pyritään harjoittamaan laajemmassa käsitteellisessä kentässä.

4. *Hyvän käsite*, jonka ympärille filosofimme teos ennen kaikkea jäsen-
tyy, tuo meidät vonwrightiläisen lähestymistavan toisen tärkeän as-
pektin äärelle. *Hyvän käsite* muodostaa von Wrightille moninaisuuden
erilaisia hyvän muunnelmia, jotka eivät ole jäännöksettä palautettavis-
sa toisiinsa. Nämä hyvän muodot taas liittyvät kiinteästi eri tapoihin,
joilla sanaa "hyvä" käytetään kielessä: tutkielmansa I. luvun 5. kappaleen
alussa von Wright (2001, 34) toteaaakin eksplisiittisesti ymmärtä-
vänsä "hyvän muunnelmilla" sanan "hyvä" käytön moninaisuutta. Ne
hyvän muunnelmat, joista von Wrightin teos on saanut nimensä, ovat
siis ennen kaikkea sanan "hyvä" erilaisia käyttöjä kielessä. Näitä eritel-
lään varsin yksityiskohtaisesti teoksen luvuissa II–V, joissa von
Wright erottaa piinaavan tarkan analyysin avulla toisistaan hyvän
päämuunnelmat: välineellisen hyvän, teknisen hyvän, utilitaarisen
hyvän, terveydellisen hyvän, hedonisen hyvän ja jonkin olennon hy-
vän.

Työssään hyvän muunnelmien parissa von Wright soveltaa mo-
nenlaisia käsiteanalyttisiä tekniikoita. Erityisen tärkeään asemaan
tuntuu kuitenkin nousevan kysymys siitä, millaisia *kriteereitä* sanan

”hyvä” käyttöön kussakin tilanteessa ja hyvän muodossa liittyy.³ Esimerkiksi pallovispilän – käyttäkäsemme ranskalaisen keittiön ystäville tuttua esimerkkiä – hyvyyden kriteerinä on, että se on rakenteellisesti optimoitu niin, että se sekoittaa ilmaa mahdollisimman tehokkaasti vispattavaan nesteeseen (välineellinen hyvyys); kokin hyvyyden kriteerit taas yhtyvät siihen, että kokki on teknisesti hyvä kokeille tyyppillisessä aktiviteetissa, ruoanlaitossa (tekninen hyvyys); lasillinen valkoviiniä on taas ruoanlaittajalle hyväksi, jos se on kausaalisesti relevantti ruoanlaittajan hyvinvoinnin tavoittamisen kannalta (utilitaarinen hyvä /hyvätekevä); samainen valkoviini on taas hyvää *hedonisessa mielessä*, jos sen maku on hyvä.⁴

Kriteerin käsite ei kuitenkaan ole ainoa von Wrightin käyttämä analyttinen tekniikka, jonka avulla hän erottaa hyvän eri muotoja toisistaan ja vertaa niitä toisiinsa. Carl Wellman on kirjoituksessaan ”The Meaning of Good” (1976) listannut jopa 14 *Hyvän muunnelmissa* käytettyä analyttistä tekniikkaa. Tekniikoiden runsaus on vaikuttava, ja vaikka yksityiskohtaisuus saattaakin tehdä von Wrightin kirjan lukemisesta paikoin varsin piinaavan kokemuksen, onnistuu hän tuomaan esiin eri hyvän muotojen välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä esimerkiksi tavalla.

³ Kriteerin käsitteen ja erottelun kriteerien ja tunnuspiirteiden (symptomien) välillä – erottelun, jota von Wright on myöhemmin käyttävä omissa mielenfilosofisissa kirjoituksissaan – von Wright peri epäilemättä Wittgensteiniltä, jonka myöhemmässä filosofiassa se näkyy paikoin varsin keskeistä roolia. (Ainoa paikka, jossa Wittgenstein varsinaisesti esittelee erottelun löytyy *Sinistä kirjasta* (1972, 24–25).) Moraalin kysymyksiin von Wright soveltaa erottelua ensimmäisen kerran kiinnostavassa kirjoituksessaan ”Om moraliska föreställningars sanning” (1954, ks. ennen kaikkea 59).

⁴ Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että von Wrightin sanan ”hyvä” soveltamisen kriteereille suoma huomio erottaa hänet eräistä edeltäjistään ja aikalaisistaan, jotka olivat taipuvaisia lähestymään arvokysymyksiä *emotionismin* viitekehyksessä. Se emotivistien painottama tosiasia, että sanaa ”hyvä” käytetään usein hyvinä pidettyjen asioiden *suosittelemiseen* ja *arvottamiseen* ei kuitenkaan tarkoita, etteikö monissa tapauksissa ole olemassa tosiasiallisia kriteereitä, jotka tekevät sanan ”hyvä” sisältävistä lauseista tosia. Sanan ”hyvä” merkitys ei näin jäännöksettä palaudu suositteluun ja arvottamiseen.

Hyvän muunnelmat ovat siis von Wrightille olennaisesti sanan "hyvä" käytön muunnelmia kielessä. Hänen teoksensa ehkä keskeisin päämäärä on näin kartoittaa sanan "hyvä" käyttöä, erotella ja luokitella sanan erilaisia tosiasiallisia käyttötapoja, luoda yhteyksiä niiden ja eräiden muiden sukulaiskäsitteiden välille ja osoittaa niiden välillä vallitsevat keskeiset käsitteelliset erot. Näiden muunnelmien luokittelu ja löytäminen ovat filosofin tehtäviä – mutta itse muunnelmat ovat kuitenkin meille tuttuja arkisesta kanssakäymisestä ja kielenkäytöstä:

"Käsitteelliset tarkastelut saattavat johtaa loogikon tai filosofin erottelemaan toisistaan sellaisia "hyvän" käyttötapoja, jotka aiemmin oli luokiteltu yhteen, ja pitämään niitä erillisinä hyvän muotoina tai alamuotoina. Mutta näin erotellut muodot tai alamuodot eivät ole uusia keksintöjä vaan tuttuja ilmiöitä, joiden välillä on vain havaittu uusia eroja." (von Wright 2001, 45.)

5. Palatkaamme von Wrightin kritiikkiin *moraalin käsitteellisen autonomian ideaa* kohtaan. Kuten olemme huomanneet, moraalinen hyvä ei ole filosofimme mukaan ensinkään hyvän itsenäinen muunnelma, vaan määräytyy suhteessa hyvän muihin muotoihin. Tämä väite voidaan kuitenkin ymmärtää monella eri tavalla. Triviaalisti se tarkoittaa ainostaan, että moraalinen hyvä on von Wrightin mukaan – toisin kuin G. E. Moore tunnetusti väitti teoksessaan *Principia Ethica* (1903) – analysoitavissa oleva, ei-autonominen käsite. von Wrightin arvofilosofiassa väite liittyy kuitenkin myös – ja ehkä ennen kaikkea? – ideaan, jonka mukaan *moraalinen hyvä* on paitsi ei-autonominen myös *merkitystään etsivä* käsite.

von Wrightin mukaan käsite X etsii merkitystään, jos ne perusteet ja kriteerit, joilla jotakuta oliota tai asiaa a kutsutaan X:ksi, ovat (osittain) määrittelemättömät. Tällöin ei ole mitään vakiintunutta mielipidettä siitä, mitä nämä kriteerit ovat. Kuten von Wright itse toteaa, tällöin "käsite [X] on edelleen muokkauksen alainen, ja sen loogiset yhteydet muihin käsitteisiin odottavat vielä vakiintumistaan." (von Wright 2001, 29.) Toinen tapa ilmaista asia on sanoa, että merkitystä etsivän käsitteen X kohdalla voi olla samanaikaisesti olemassa useita

käytänteitä sanan "X" käytölle, tai vastaavasti useita vaihtoehtoisia perusteita ja kriteerejä sen soveltamiselle yksittäistapauksiin.

von Wright tuntuu ajattelevan, että esimerkin *par excellence* käsitteistä, jotka etsivät vielä merkitystään, tarjoavat juuri eräät moraali- ja yhteiskuntafilosofian peruskäsitteet. Hänen mukaansa johtuen siitä, että "muotoilemme hyvän, pahan ja velvollisuuden arvioinnin mittapuumme [= arvioinnin kriteerit, L.J.] eri lailla, laadimme myös moraaliarvostelmiemme käsitteelliset puitteet eri tavoin". Tästä johtuen, edelleen, "meidän moraaliset näkökulmamme ovat erilaisia" (*ibid.*, 30).

Vaikka von Wright ei sanokaan asiaa eksplisiittisesti, näyttää hänen ajatuksensa olevan seuraava: moraalinen hyvä ei ole pelkästään ei-autonominen hyvän laji, joka määräytyy suhteessa muihin hyvän muotoihin, vaan myös olennaisesti *merkitystään etsivä* käsite. Niinpä moraalinen hyvä voi von Wrightin mukaan määräytyä monella *eri* tavalla suhteessa hyvän eri muotoihin ja muihin edellä esiteltyihin perustaviin aksiologisiin, normatiivisiin ja antropologisiin peruskäsitteisiin, jotka muodostavat etiikan laajassa mielessä. Muut hyvän muodot taas määrittävät sen liikkumatilan, jonka puitteissa moraalinen hyvä voi määräytyä ja joiden puitteissa moraaliarvostelmamme ja moraaliset näkökulmamme voivat artikuloitua ja poiketa toisistaan. Tässä on von Wrightin idea moraalista hyvästä *ei-autonomisena* ja *merkitystä etsivänä käsitteenä* pähkinänkuoressa. Tätä positiota voimme kutsua von Wrightin deskriptiiviseksi kannanotoksi moraalisen hyvän (käsitteellisesti) luonteesta.

Voinemme löytää tälle käsitykselle tukea moraaliseen arviointiin keskeisesti liittyvästä ajallis-paikallisesta vaihtelusta – siitä meille historiasta ja arkipäivän kokemuksesta tutusta tosiasiasta, että ihmisten käsitykset siitä, mikä on moraalisesti oikein ja mikä väärin, vaihtelevat eri aikoina, aina kustakin tilanteesta, kulttuurillisesta viitekehyksestä ja yhteiskunnallisista reunaehdoista riippuen. *Hyvän muunnelmissa* esitelty etiikka laajassa mielessä tarjoaa meille näin eräänlaisen yleiskatsauksellisen taustan, jota vasten voimme tarkastella eettisten positioiden variaatiota, erilaisia artikulaatioita ja niiden historiallista kehitystä.⁵

⁵ Aiemmassa, vuonna 1954 julkaistussa kirjoituksessaan "Om moraliska föreställningars sanning" von Wright toteaaakin, että eräs etiikan pääongel-

6. Edellä esittelemämme deskriptiivinen kannanotto moraalisen hyvän käsitteellisestä luonteesta ei kuitenkaan ole ainoa asia, jonka von Wright haluaa kertoa lukijalleen moraalista hyvästä. Hänen filosofiaimärryksensä mukaan käsitteellisiä tutkimuksia suorittavan moraalifilosofin osaksi voi nimittäin langeta myös suurempi kunnia: merkitystään etsivien käsitteiden muokkaaminen ja niihin liittyvien epäselvien soveltamiskriteerien tarkentaminen. Käsitetutkimuksen päämääränä ei siis hänen mukaansa ole pelkästään kuvata *olemassaolevia* sanan käyttöön liittyviä sääntöjä, vaan myös *muokata* ja *valikoida* käsitteitä ja niiden käyttöön liittyviä kriteerejä. Tällöin filosofin harrastama yhdistävä analyysi on muodoltaan pikemminkin yhteyksien *säätämistä* kuin niiden kuvaamista. Tätä ulottuvuutta von Wrightin ehdottamassa lähestymistavassa kutsuttakoon ideaksi moraalifilosofiasta *käsitteltä muokkaavana toimintana*. von Wright kuvaa itse tätä työtä seuraavin sanoin:

”Sentyypin tutkimuksen, josta puhun, tarkoituksena ei ole ”paljastaa” jonkun sanan tai ilmauksen olemassa oleva merkitys (tai merkityksen aspekti), joka olisi ikään kuin verhoutunut arkisen kielenkäytön hämääntyvän mutkikkuuden taakse. Ajatusta filosofista merkitysten etsijänä ei tule kytkeä ajatukseen tai asettamukseen, että etsityt entiteetit todella ovat olemassa ja vain odottaisivat filosofin katseen osuvan niihin.” (von Wright 2001, 28.)

Tällainen tutkimus nimittäin lyö lukkoon tiettyjä muokkauksen alaise-
na olevan käsitteen (kuten ”moraalinen hyvä” tai ”hyve”) tähän saak-
ka obskuureiksi jääneitä, monimuotoisia ja yhteismitattomia sovel-
tamisen kriteerejä. Näin se tarkentaa aiemmin moniselitteisiä käsitteitä
ja vaikuttaa sitä kautta epäsuorasti myös moraalisiin arvostelmiimme.
(Tämä liittyy kiinteästi von Wrightin kritiikkiin normatiivisen ja meta-
etiikan välistä erottelua kohtaan.⁶)

mista on ottaa kantaa tähän ns. *eettisen relativiteetin tosiasiaan* (ruots. *etiska relativitetens faktum*) (von Wright 1954, 49). *Hyvän muunnelmissa* esitetty idea moraalista hyvästä merkitystä etsivänä käsitteenä voidaan käsittääkseni nähdä hänen kannanottonaan eettisen relativiteetin tosiasiaan.

⁶ Koska moraalinen hyvä on merkitystään etsivä käsite, sisältää normatiivinen etiikka von Wrightin mukaan samalla myös käsitteellisen määritelmäeh-

On vielä syytä kysyä, mikä on von Wrightin mukaan hänen yhdistävän analyysinsä deskriptiivisen ja muokkaavan ulottuvuuden suhde. Mihin käsitteisiin kukin niistä kohdistuu? Tähän von Wright ei anna suoraa vastausta, mutta nähdäkseni tilanne on ymmärrettävä niin, että muokkaava analyysi kohdistuu ennen kaikkea käsitteisiin, jotka – moraalisen hyvän tavoin – etsivät merkitystään. Ideana on, että tällaisten käsitteiden kohdalla filosofi voi myös "säätää" ja "tarkentaa" merkityksiä, jos mitään vakiintuneita käytänteitä ei ole olemassa, tai jos ne ovat epäselviä tai moniselitteisiä. Tämä merkitysten säätäminen tapahtuu kuitenkin vakiintuneiden merkitysten – kielen tosiasiallisen käytön – viitekehyksessä ja sen muodostamien rajojen sisäpuolella. 1970-luvulla kirjoittamassaan, von Wrightille omistettuun *Library of living philosophers* -sarjan niteeseen liittyvässä *Intellektuaalisessa omaelämäkerrassa* von Wright toteaa, että kielen tosiasiallinen käyttö tarjoaa filosofiselle analyysille eräänlaisen "negatiivisen testin": jos filosofi esittää käsitteestä tietyn eksplikaation, joka on ristiriidassa tosiasiallisen käytön kanssa, menee metsään pikemminkin filosofi kuin tosiasiallinen käyttö. Niinpä filosofin muokkaava analyysi kohdistuu ennen kaikkea paikkoihin, jossa tosiasiallinen käyttö ontuu. von Wright kirjoittaa:

"This means that what the philosopher does in relation to language could, with due caution, be described as filling out gaps, or lacunas, in existing usage. This he cannot do by consulting usage – since there is none to be consulted. If he can be said to consult anything at all, this would be his own 'intuitions' about the concepts under discussion, i.e. about the rules according to which he thinks they should be employed." (von Wright 1989, 49)

Näyttää siis siltä, että von Wrightin hyvän ei-moraalisiin muotoihin suuntaama tutkimus on pääosin luonteeltaan deskriptiivistä analyysiä. Tällainen analyysi hallitsee ainakin teoksen lukuja II–IV, joissa filosofimme käsittelee välineellistä, teknistä, utilitaarista, terveydellistä ja hedonista hyvää. Näissä luvuissa hän tyytyy lähinnä kuvaamaan eri

dotuks ja vastaavasti muokkaavan analyysin seurauksena syntynyt käsitteellinen ehdotus muuttaa samalla moraalisen arviointimme mittapuita. Ks. myös von Wright (1997, 270), jossa esitetään mielestäni selkein muotoilu von Wrightin kannasta normatiivisen etiikan ja metaetiikan suhteesta.

tavoin tosiasiallisia yhtäläisyyksiä ja eroja näiden sanojen käyttöjen loogisten ominaisuuksien välillä. Tietyt hyvän käsitteen eri käyttöjen välillä havaittavat loogiset ja semanttiset erot tekevät mahdolliseksi erottaa nämä hyvän muunnelmat toisistaan – muunnelmat, jotka ovat ”tuttuja ilmiöitä, joiden välillä on vain havaittu uusia eroja” (von Wright 2001, 45). Yhtäläisyydet taas sitovat hyvän muunnelmia yhteen.

Hyvän muunnelmien loppupuoella, moraalifilosofian kannalta merkittävässä luvussa VI–X, näyttää von Wrightin käyttämä analyysi olevan alleviivatusti *muokkaavaa*. Vaikka hän sielläkin vetoaa usein kielenkäyttöön, hän tulee aiempaa useammin puhuneeksi esimerkiksi käsitteen eksplikaatioista (*ibid.*, 197), käsitteellisistä ehdotuksista (*ibid.*, 200), tai käsitteen luomisesta, täsmentämisestä tai muokkaamisesta (*ibid.*, 223). Erityisesti puhuessaan luvussa VII *hyveestä* von Wright toteaa pyrkivänsä luomaan ja täsmentämään aivan erityistä hyvekäsitystä pyrkimättä siihen, että se kattaa arkikielen sanan ”hyve” kaikki käytötavat (*ibid.*, 223).⁷

7. Edellä esitettyjen huomioiden pohjalta voimme nyt luoda pikaisen katseen von Wrightin teoksensa VI luvussa ehdottamaan moraalisen hyvän käsitteen määritelmäehdotukseen:

”Teko on moraalisesti hyvä, jos ja vain jos se tekee hyvää ainakin yhdelle olennotle eikä tee pahaa yhdellekään olennotle (haittaa yhtäkään olentoa); teko on moraalisesti huono, jos ja vain jos se tekee pahaa ainakin yhdelle olennotle (haittaa ainakin yhtä olentoa).” (von Wright 2001, 200.)⁸

Jos moraalinen hyvä on, kuten edellä osiossa 5 esitimme, von Wrightin mukaan *käsitteelliseltä* luonteeltaan ei-autonominen merkitystään etsivä käsite, tarjoaa tämä määritelmäehdotus von Wrightin *sisällöllisen ehdotuksen* sille, miten moraalisen hyvän käsite tulisi määritellä hyvän muista muodoista käsin. (Se, että ehdotuksen tarkoitus on *lyödä luk-*

⁷ von Wrightin hyvekäsitteestä vrt. myös Nora Hämäläinen tähän kirjoituskokoelmaan sisältyvä kirjoitus.

⁸ On syytä huomauttaa, että filosofimme ehdottaa määritelmälleen myöhemmin tiettyjä täsmennyksiä, joita emme voi ikävä kyllä tarkastella tämän kirjoituksen puitteissa.

koon aiemmin epämääräisiksi jääneitä kriteereitä ilmaisun ”moraalinen hyvä” käytölle selittää sen, että ehdotus sisältää silmiinpistävän, tyyppillisesti pikemminkin matemaattisesta logiikasta kuin moraalifilosofiasta tutun ilmaisun ”jos ja vain jos”. Keskeiset piirteet von Wrightin eksplikaatiossa ovat seuraavat:

(α) von Wright ajattelee, että moraalisesti hyviä tai pahoja ovat ennen kaikkea *teot* ja että moraalinen hyvä liittyy näin keskeisesti *toimintaan* (von Wright 2001, 196).

(β) Hänen antamansa luonnehdinta perustuu lähinnä kahteen teokseen aiemmin esitettyyn hyvän muotoon: utilitaarisen hyvän alamuotoon *hyväatekevä* ja *jonkin olennon hyvään*. Jokin asia *a* on olennolle *O* hyväatekevä, jos *a* vaikuttaa suosiollisesti *O*:n hyvään (hyödyttää *O*:ta). (von Wright 2001, luku III, etenkin 82–83.) Hyväatekevä on utilitaarisen hyvän laji ja liittyy kiinteästi käsitykseen jonkin olennon *O* hyvästä. von Wrightin mukaan jollakin olennolla *O* voi taas olla sille liittyvä hyvä, jos kyseessä on elävä olento, jonka voidaan mielekkäästi ajatella olevan terve, sairas, onnellinen tai kurja, tai voivan hyvin (mt. 94–95). Niinpä von Wrightin katsannossa moraalifilosofian keskeiseksi käsitteeksi nouseekin juuri *ihmisen hyvä* (von Wright 2001, luku V).

(γ) von Wrightin määritelmäehdotus muistuttaa eräitä utilitaristisia positioita, sillä se kiinnittää huomion seurauksiin, joita teolla on ihmisen hyvän ja pahan kannalta. Se eroaa kuitenkin vulgaariutilitaristisista kannoista siinä, ettei se hyväksy moraalisesti hyväksi ainoatakaan tekoa, joka aiheuttaa pahaa jollekin olennolle.⁹ Joka tapauksessa näin artikuloitunut kanta asettuu selvään kontrastiin esimerkiksi Immanuel Kantin moraalifilosofisen position kanssa, jonka mukaan tekojen *moraalinen arvo* on paikannettavissa ennen kaikkea toimijan tahtoon ja toiminnan taustalla vaikuttaviin periaatteisiin.

8. Vetäkäämme lopuksi yhteen keskustelumme keskeisiä lankoja. Olemme huomanneet, että von Wrightin *Hyvän muunnelmissa* on havaittavissa kaksi erillistä menetelmällistä tasoa: kielen käyttöä laajassa

⁹ Tästä huomiosta olen kiitoksen velkaa Martina Reuterille.

käsitteellisessä maastossa kartoittava deskriptiivinen analyysi ja merkitystään etsiviin käsitteisiin kohdistuva muokkaava analyysi. Vastaavasti von Wright luonnehtii moraalisen hyvän käsitettä kahdella eri tasolla: deskriptiivisellä tasolla hän kuvailee sitä *merkitystään etsiväksi ei-autonomiseksi käsitteeksi*; muokkaavan analyysin tuloksena syntyy taas *normatiivinen* suositus ilmaisun ”moraalinen hyvä” käytölle. Näiden kahden tason erottaminen toisistaan on uskoakseni ensiarvoisen tärkeää jokaisessa yrityksessä tulkita *Hyvän muunnelmia* ja kehittää eteenpäin sen sisältämiä ajatuksia.

On valitettavaa, että von Wright ei itse erotellut teoksensa deskriptiivisiä ja käsitteitä muokkaavia osioita kovinkaan selkeästi toisistaan: ne tuntuvat monin paikoin sekoittuvan teoksessa toisiinsa niin, että lukijalle jää epäselväksi pyrkiikö von Wright kuvailemaan vai muokkaamaan tarkastelemaan käsitteitä. Vaikuttaa siltä, että näiden kahden tason sekoittuminen voidaan selittää ainakin osittain sillä, että von Wrightin tutkimusta tuntuu ohjaavan samanaikaisesti kaksi keskenään ristivetoista tutkimusintressiä: filosofimme on samaan aikaan kiinnostunut sekä moraalisen monimuotoisuuden tosiasiaista ja sen selittämisestä että uusien, tarkempien moraalisten mittapuiden asettamisesta. Pelkään itse, että jälkimmäinen intressi saattaa pohjautua tietynlaiseen käsitteelliseen väärinymmärrykseen *moraalisen hyvän* luonteesta merkitystä etsivänä käsitteenä. von Wright tuntuu tulkitsevan tilanteen niin, että merkitystä etsivät käsitteet *vaativat* ja *tarvitsevat* tarkempia määritelmiä, ja että näiden puute on jollain tavalla filosofisesti epätydyttävää ja ongelmallista. Mutta ehkäpä moraalisen hyvän ja pahan, tai moraalisen velvollisuuden käsitteille on olennaista, että ne juurikin *etsivät merkitystään* pikemminkin kuin *löytävät* sen lopullisesti. Ehkäpä samoin moraalisille ongelmatilanteille on olennaisempaa se, että niistä ja niihin liittyvistä monista mahdollisista perspektiiveistä *keskustellaan* kuin että ne *ratkaistaan*. Eikö moraalista dilemmaa tee dilemmaa juurikin niihin liittyvä traaginen ulottuvuus, jossa mikään tarjolla olevista vaihtoehdoista ei ole yksiselitteisesti oikea, mutta jokin valinta on silti tehtävä?

Riippumatta siitä, onko pelkoni aiheellinen, tarjoaa von Wrightin *Hyvän muunnelmissaan* ehdottama *etiikka laajassa mielessä* ja hänen ehdotuksensa moraalista hyvästä merkitystä etsivänä käsitteenä mielestä-

ni varsin valaisevan viitekehyksen, jonka puitteissa moraalisten positioiden erilaisia artikulaatioita voidaan tarkastella, vertailla ja ymmärtää. Ehkäpä vonwrightiläinen lähestymistapa moraalifilosofiaan ansaitsisi-kin osakseen runsaampaa filosofista huomiota ja palstatilaa aiheeseen liittyvissä tutkielmissa kuin mitä erilaiset meta-, normatiiviset ja soveltavat eetikot ovat sille viime aikoina suoneet?¹⁰

Helsingin yliopisto

Kirjallisuus

- Hintikka, Jaakko (toim.) (1976), *Essays on Wittgenstein in Honour of G. H. von Wright*, Acta Philosophica Fennica, vol. XXVIII. North-Holland Publishing Company, Amsterdam.
- Moore, G. E. (1903), *Principia Ethica*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ryle, Gilbert (1968), *The Concept of Mind*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex.
- Schubert, P. A. & L. E. Hahn (toim.) (1989), *The Philosophy of Georg Henrik von Wright*, Open Court, La Salle, Illinois.
- Strawson, Peter F. (1992), *Analysis and Metaphysics*, Oxford University Press, Oxford.
- Wellman, Karl (1976), "The Meaning of 'Good'", teoksessa Hintikka, Jaakko (toim.) (1976), 394–416.
- Wittgenstein, Ludwig (1972), *The Blue and Brown Books*, Basil Blackwell, Oxford.
- von Wright, Georg Henrik (1954), "Om moraliska föreställningars sanning", teoksessa *Nordisk Sommer Universitet 1953. Vetenskapens funktion i samhället*, Munksgaard, København, 48–74.
- von Wright, Georg Henrik (1989), "Intellectual Autobiography", teoksessa Schubert, P. A. & L. E. Hahn (toim.) (1989), 3–55.

¹⁰ Kiitän Suomen filosofisen yhdistyksen *Hyve*-kollokvion osallistujia esitelmääni koskevista huomioista ja kriittisistä ehdotuksista. Ennen kaikkea haluan kiittää von Wright ja Wittgenstein -arkiston kuraattoria Bernt Östermania, jonka kanssa minulla on ollut ilo keskustella toistuvasti von Wrightin arvo-filosofian kysymyksistä.

- von Wright, Georg Henrik (1997), "Begriffsanalyse ist eine schaffende Tätigkeit", *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* 45, 267-277.
- von Wright, Georg Henrik (2001), *Hyvän muunnelmat*, Otava, Keuruu. Vesa Oittisen käännös englanninkielisestä alkuperäisteoksesta *Varieties of Goodness*, Routledge & Kegan Paul, London, 1963.